

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ МОТИВАЦІЇ ТА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ БОЙОВОГО ДОСВІДУ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ АДАПТАЦІЇ

PSYCHOLOGICAL RESOURCES OF MOTIVATION AND RESILIENCE OF MILITARY PERSONNEL IN THE CONTEXT OF COMBAT EXPERIENCE AND POST-CONFLICT ADAPTATION

УДК 159.9:355.01:159.944.4
DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.81.2.12>
Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0

Богдан Ж.Б.

д.психол.н., доцентка,
завідувачка кафедри психології
і соціології
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: 0000-0003-1560-9516

Підбуцька Н.В.

д.психол.н., професорка,
завідувачка кафедри педагогіки
і психології
управління соціальними системами
імені академіка І. Зязюна
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID ID: 0000-0001-5319-1996

Солодовник Т.О.

к.пед.н., доцентка,
доцентка кафедри педагогіки
та психології управління соціальними
системами імені академіка І. Зязюна
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
ORCID ID: 0000-0002-7772-9938

У статті здійснено теоретико-емпіричний аналіз психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості військовослужбовців у контексті бойового досвіду й післявоєнної адаптації. Актуальність дослідження зумовлена зростанням психологічного навантаження на військовослужбовців в умовах тривалого воєнного конфлікту, що супроводжується впливом бойового стресу, психоемоційного виснаження та необхідністю подальшої соціальної інтеграції в мирне життя. Бойовий досвід розглядається як специфічний психологічний контекст, який може бути як чинником травматизації, так і джерелом актуалізації внутрішніх адаптаційних ресурсів особистості.

Особливу увагу приділено аналізу мотивації та життєстійкості як ключових психологічних ресурсів, що забезпечують ефективне функціонування військовослужбовців у ситуаціях екстремальної діяльності, сприяють подоланню бойового стресу та зниженню ризиків розвитку дезадаптивних станів. У межах емпіричного дослідження здійснено порівняльний аналіз показників мотивації та професійної життєстійкості військовослужбовців з різною інтенсивністю бойового досвіду, а також проаналізовано характер взаємозв'язків між цими психологічними ресурсами. Отримані результати засвідчили специфіку структури мотиваційних і регуляторних компонентів життєстійкості залежно від інтенсивності бойового навантаження.

У статті також розкрито психологічні особливості післявоєнної адаптації військовослужбовців, яка розглядається як складний і тривалий процес відновлення соціальних зв'язків, переосмислення пережитого досвіду та формування нових життєвих перспектив. Обґрунтовано, що рівень сформованості психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості є визначальним чинником успішності адаптаційних процесів, збереження психічного здоров'я і подальшого особистісного розвитку військовослужбовців.

Ключові слова: військовослужбовці, бойовий досвід, бойовий стрес, життєстійкість (резильєнтність), мотивація, психологічні ресурси, морально-психологічний стан, пси-

хоемоційне перевантаження, післявоєнна адаптація.

The article presents a theoretical and empirical analysis of the psychological resources of motivation and resilience in military personnel in the context of combat experience and postwar adaptation. The relevance of the study is determined by the increasing psychological burden on military personnel in conditions of a prolonged armed conflict, accompanied by combat stress, psycho-emotional exhaustion, and the need for subsequent social integration into civilian life. Combat experience is considered as a specific psychological context that may act both as a factor of traumatization and as a source of activation of internal adaptive resources of the individual.

Special attention is given to the analysis of motivation and resilience as key psychological resources that ensure effective functioning of military personnel in situations of extreme activity, facilitate coping with combat stress, and reduce the risk of maladaptive states. Within the framework of the empirical study, a comparative analysis of motivation and professional resilience indicators was conducted among military personnel with different levels of combat experience intensity, and the nature of the relationships between these psychological resources was examined. The obtained results revealed differences in the structure of motivational and regulatory components of resilience depending on the intensity of combat exposure.

The article also addresses the psychological characteristics of postwar adaptation, which is viewed as a complex and long-term process involving the restoration of social ties, reappraisal of combat experience, and the formation of new life perspectives. It is substantiated that the level of development of psychological resources of motivation and resilience is a determining factor in the success of adaptation processes, the preservation of mental health, and the further personal development of military personnel.

Key words: military personnel, combat experience, combat stress, resilience (hardiness), motivation, psychological resources, moral and psychological state, psycho-emotional overload, postwar adaptation.

Воєнний конфлікт між Україною та Росією, що триває вже чотири роки, супроводжується значним зростанням психологічного навантаження на військовослужбовців, що робить украй важливою проблему збереження їхнього психічного здоров'я, мотиваційної сфери та життєстійкості як у період безпосередньої участі в бойових діях, так і на етапі післявоєнної адаптації. Бойовий досвід, пов'язаний із тривалим перебуванням у ситуаціях загрози життю, втратами побратимів, хронічним стресом,

істотно впливає на морально-психологічний стан військових, їх здатність до саморегуляції, відновлення та подальшої соціальної інтеграції у мирне життя.

В умовах інтенсивного бойового стресу особливого значення набувають психологічні ресурси особистості, які забезпечують підтримання мотивації до виконання професійних обов'язків, ефективне подолання екстремальних ситуацій та збереження внутрішньої цілісності. До таких ресурсів

можна зарахувати життєстійкість (резильєнтність), ціннісні орієнтації, внутрішню мотивацію, емоційну саморегуляцію, морально-психологічний стан тощо. Саме ці ресурси є дієвими чинниками протидії психоемоційному перевантаженню, професійному вигоранню та розвитку посттравматичних розладів військовослужбовців.

Після виведення військовослужбовців із зони бойових зіткнень або повернення до мирного життя перед ними постає складне завдання післявоєнної адаптації, що передбачає відновлення соціальних зв'язків, переосмислення пережитого досвіду та формування нових життєвих перспектив. У цьому контексті рівень сформованості психологічних ресурсів мотивації і життєстійкості визначає успішність адаптаційних процесів, здатність до конструктивного подолання наслідків бойового стресу та подальшого особистісного розвитку. З огляду на це, дослідження психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості військовослужбовців у контексті бойового досвіду та післявоєнної адаптації є актуальним як з теоретичного, так і з практичного боку.

Дослідженням проблем життєстійкості та адаптації військовослужбовців займаються як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, що створює підґрунтя для комплексного підходу щодо вирішення цих питань як з науково-теоретичного, так і з практикоорієнтованого боку. Науково-теоретичним аспектам проблем життєстійкості та адаптації присвячені роботи Г. Лазос [6], О. Чиханцової [10], В. Неш, Ч. Фіглф [14], Р. Тадескі, Л. Калхун [15]. Практичні питання розглядають такі науковці, як І. Вахоцька, М. Шестопалова [1], І. Данилюк, В. Предко, Р. Трайно [3], О. Кокун [4], Т. Спіріна, А. Дуля, О. Боброва [8], М. Цимбалюк, Н. Жигайло [9], П. Бартоне, Г. Хоміш [11], С. Мадді [12], Р. Морен [13]. Водночас, попри значну кількість наукових досліджень, недостатньо вивченими залишаються зміни мотиваційної сфери під впливом тривалого бойового навантаження та роль внутрішніх ресурсів особистості в процесі післявоєнної адаптації.

Мета дослідження – визначити психологічні ресурси мотивації та життєстійкості військовослужбовців і проаналізувати їх взаємозв'язок у контексті бойового досвіду та післявоєнної адаптації.

Виклад основного матеріалу. Бойовий досвід є специфічним психологічним контекстом, у межах якого відбувається інтенсивна трансформація особистісних структур військовослужбовця. До подій бойового досвіду належить фізичне знищення солдатів супротивника, загибель товаришів по службі та мирного населення, ведення (особливо тривале) бойових дій в оточенні ворога, перебування в полоні, вчинення протиправних, на думку військовослужбовця, дій або чи пасивна співучасть у них [1, с. 118]. Тривале перебування в умовах загрози життю, невизначеності, фізичного виснаження та втрат формує підвищене психоемоційне перевантаження, що впливає на когнітивну, емоційну та мотиваційну сфери особистості. У такому контексті бойовий досвід є не лише джерелом

травматизації, а й чинником актуалізації адаптаційних механізмів, які забезпечують виживання, виконання професійних завдань та збереження психологічної цілісності людини.

З психологічного боку бойовий досвід доцільно розглядати як комплексний феномен, що поєднує об'єктивні умови екстремальної діяльності та суб'єктивне переживання подій. Саме індивідуальні особливості сприйняття пережитого визначають, чи набуває бойовий досвід деструктивного характеру, чи стає підґрунтям для особистісного зростання, розвитку життєстійкості та зміцнення внутрішніх ресурсів.

О. Кокун зазначає, що життєстійкість є важливим чинником, що забезпечує мотивацію особистості [4], яка, своєю чергою, впливає на ефективне функціонування військовослужбовця в умовах бойового стресу. Мотиваційна сфера визначає спрямованість поведінки, готовність до виконання бойових завдань та збереження професійної ідентичності навіть за умов підвищеного ризику. Внутрішня мотивація, заснована на ціннісних орієнтаціях, почутті обов'язку та особистісних смислах, сприяє більш стійкому подоланню труднощів порівняно з виключно зовнішніми стимулами.

Життєстійкість є «цілісним системним утворенням, що поєднує значущі для особистості цілі та цінності, самоставлення, стильові характеристики поведінки, детерміновані установками й переконаннями щодо світу, соціального оточення та свого місця в ньому» [10, с. 12], а отже, відображає здатність особистості зберігати психологічну рівновагу, відновлюватися після впливу стресових подій та адаптуватися до змінених умов. У поєднанні з мотивацією вона формує ресурсний потенціал, який знижує ризик психоемоційного перевантаження, професійного вигорання та розвитку посттравматичних розладів. Високий рівень життєстійкості дає змогу військовослужбовцям не лише витримувати екстремальні навантаження, а й знаходити сенс у пережитому досвіді та підтримувати позитивний морально-психологічний стан. У період після завершення бойової діяльності саме морально-психологічний стан значною мірою визначає характер і темп післявоєнної адаптації, включно з відновленням міжособистісних зв'язків, професійною переорієнтацією та інтеграцією в цивільне життя.

Післявоєнна адаптація потребує активізації психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості. За їх недостатності зростає ризик дезадаптивних реакцій, хронічного стресу та соціальної ізоляції. Водночас сформовані внутрішні ресурси сприяють конструктивному осмисленню бойового досвіду, збереженню психологічного здоров'я і формуванню нових життєвих перспектив у мирних умовах.

Для досягнення мети дослідження використано комплекс психодіагностичних і статистичних методів, що забезпечили всебічний аналіз психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості вій-

ськовослужбовців у контексті бойового досвіду й післявоєнної адаптації. Застосування поєднання кількісних методів дало змогу отримати об'єктивні емпіричні дані щодо особливостей психоемоційної стійкості, адаптаційних можливостей та мотиваційної сфери особистості в умовах підвищеного стресового навантаження.

У межах реалізації зазначеного методичного підходу особливу увагу приділено оцінюванню життєстійкості як одного з базових психологічних ресурсів, що забезпечує здатність військовослужбовців ефективно функціонувати в умовах тривалого стресу та екстремального навантаження. Вивчення цього показника є методологічно виправданим, оскільки життєстійкість відображає інтеграцію емоційних, когнітивних і поведінкових механізмів адаптації, які відіграють ключову роль у збереженні морально-психологічного стану та процесах післявоєнної адаптації. З огляду на це, для кількісної оцінки зазначеного психологічного ресурсу обрано стандартизований психодіагностичний інструмент. Для оцінювання рівня життєстійкості військовослужбовців у дослідженні використано «Опитувальник професійної життєстійкості» О. Кокуна, який дає змогу проаналізувати здатність респондентів протистояти професійним стресовим впливам, зберігати ефективність службової діяльності та психологічну рівновагу в умовах інтенсивного навантаження з урахуванням когнітивних, емоційних, мотиваційних і соціальних складників життєстійкості [4].

Для вивчення мотиваційної сфери професійної діяльності військовослужбовців у дослідженні застосовано психодіагностичну методику, спрямовану на оцінювання співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації. Інструмент дає змогу диференціювати внутрішню мотивацію як показник смислової залученості до професійної діяльності, а також зовнішню позитивну й зовнішню негативну мотивацію, що відображають орієнтацію на заохочення або уникнення небажаних наслідків. Методика забезпечує можливість кількісного аналізу мотиваційних ресурсів особистості в умовах підвищеного психоемоційного навантаження та є релевантною для дослідження чинників професійного

функціонування й післявоєнної адаптації військовослужбовців [6].

Емпіричне дослідження проводили на розширеній вибірці військовослужбовців, які мають досвід виконання службових і бойових завдань в умовах підвищеного психоемоційного навантаження. Загальна чисельність вибірки становила 87 осіб. Усі респонденти на момент проведення дослідження перебували на військовій службі або мали безпосередній досвід участі у військовій діяльності в умовах воєнного стану. З метою аналізу психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості в контексті бойового досвіду вибірку поділено на дві групи залежно від інтенсивності бойового досвіду та рівня впливу бойового стресу. Критеріями поділу були тривалість і характер участі в бойових діях, особливості виконуваних завдань, а також насиченість професійної діяльності стресогенними та екстремальними чинниками.

До першої групи увійшли військовослужбовці з інтенсивним бойовим досвідом, для яких виконання бойових завдань було пов'язане з тривалим перебуванням у зоні активних бойових дій, високим рівнем відповідальності та систематичним впливом факторів бойового стресу. Другу групу становили військовослужбовці з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом, участь яких у бойових діях мала нерегулярний характер або була пов'язана з виконанням окремих завдань без тривалого перебування в умовах інтенсивного бойового навантаження.

З метою виявлення особливостей професійної життєстійкості військовослужбовців залежно від інтенсивності бойового досвіду здійснено порівняльний аналіз основних компонентів цього психологічного ресурсу у двох групах респондентів. Порівняння охоплювало інтегральний показник професійної життєстійкості та її структурні складники, що відображають рівень професійної включеності, контролю, сприйняття професійних викликів, емоційні, мотиваційні, соціальні й регуляторні аспекти функціонування особистості в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

Аналіз отриманих результатів засвідчив, що інтенсивність бойового досвіду є суттєвим чин-

Таблиця 1

Порівняльний аналіз показників професійної життєстійкості військовослужбовців залежно від інтенсивності бойового досвіду

Шкали	Група 1 (n = 44), M ± SD	Група 2 (n = 43), M ± SD	t	p
Інтегральний показник професійної життєстійкості	56,10 ± 0,82	58,24 ± 0,79	2,08	0,05
Професійна включеність	17,82 ± 0,76	18,36 ± 0,81	0,51	—
Професійний контроль	19,88 ± 0,80	20,73 ± 0,77	0,93	—
Сприйняття професійних викликів	18,91 ± 0,79	16,87 ± 0,74	2,15	0,05
Емоційний компонент	13,35 ± 0,83	13,48 ± 0,80	0,14	—
Мотиваційний компонент	14,92 ± 0,73	12,78 ± 0,75	2,18	0,05
Соціальний компонент	13,56 ± 0,76	14,62 ± 0,79	0,97	—
Професійна саморегуляція	14,58 ± 0,75	16,98 ± 0,78	2,26	0,05

ником, пов'язаним з особливостями професійної життєстійкості військовослужбовців. Так, у респондентів з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом зафіксовано вищий інтегральний рівень професійної життєстійкості порівняно з військовослужбовцями, які мають інтенсивний бойовий досвід ($t = 2,08$; $p \leq 0,05$), що може відображати більш збережені адаптаційні ресурси в умовах менш тривалого впливу бойового стресу. Водночас військовослужбовці з інтенсивним бойовим досвідом характеризуються вищими показниками сприйняття професійних викликів ($t=2,15$; $p \leq 0,05$) та мотиваційного компонента життєстійкості ($t = 2,18$; $p \leq 0,05$), що свідчить про актуалізацію внутрішніх мотиваційних механізмів і готовності до подолання складних та екстремальних умов професійної діяльності. Крім того, у групі з обмеженим бойовим досвідом статистично значущо вищими виявилися показники професійної саморегуляції ($t = 2,26$; $p \leq 0,05$), що може бути пов'язано з більшою стабільністю регуляторних процесів та ефективнішим контролем власного психоемоційного стану. Виявлені відмінності підтверджують припущення про те, що мотиваційні та регуляторні компоненти життєстійкості по-різному проявляються залежно від інтенсивності бойового досвіду, відіграючи важливу роль у підтриманні морально-психологічного стану та процесах післявоєнної адаптації військовослужбовців.

У контексті післявоєнної адаптації отримані результати дають змогу розглядати професійну життєстійкість як багатовимірний ресурс, що по-різному активується залежно від інтенсивності пережитого бойового досвіду. Більш високий інтегральний рівень життєстійкості та виражені показники професійної саморегуляції у військовослужбовців з обмеженим бойовим досвідом створюють сприятливі передумови для відновлення психологічної рівноваги, реадaptaції до мирних умов та конструктивної соціально-професійної інтеграції після завершення військової служби. Натомість для осіб з інтенсивним бойовим досвідом характерна домінантна роль мотиваційних механізмів і готовності до прийняття професійних викликів, які в умовах бойової діяльності виконують захисну та мобілізаційну функцію, однак у післявоєнний період можуть потребувати цілеспрямованого психологічного супроводу з метою запобігання хронізації стресових реакцій і психоемоційного виснаження. Так, виявлені особливості структури життєстійко-

сті підкреслюють доцільність диференційованих програм психологічної підтримки та реабілітації військовослужбовців, орієнтованих на специфіку їхнього бойового досвіду й актуальні адаптаційні потреби.

З метою поглибленого аналізу мотиваційних ресурсів військовослужбовців та їх ролі в процесах професійного функціонування й післявоєнної адаптації здійснено порівняльний аналіз показників мотивації професійної діяльності залежно від інтенсивності бойового досвіду. Оцінювання мотиваційної сфери дало змогу виявити специфіку співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації як психологічних чинників, що визначають готовність особистості до подальшої професійної реалізації, відновлення й адаптації в умовах зниження бойового навантаження.

Результати порівняльного аналізу мотивації професійної діяльності свідчать про наявність статистично значущих відмінностей між військовослужбовцями з різною інтенсивністю бойового досвіду за всіма досліджуваними показниками мотиваційної сфери. Зокрема, у військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом виявлено вищий рівень внутрішньої мотивації ($t = 2,11$; $p \leq 0,05$), що може відображати більш глибоку смислову залученість до професійної діяльності та орієнтацію на внутрішні цінності служби як провідний психологічний ресурс підтримання професійного функціонування в умовах тривалого стресу. Водночас у респондентів з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом статистично значущо вищими є показники зовнішньої позитивної мотивації ($t = 2,04$; $p \leq 0,05$), що свідчить про більшу роль соціальних і професійних стимулів, які можуть виконувати адаптаційну функцію в період зниження бойового навантаження та переходу до мирних умов діяльності. Підвищені показники зовнішньої негативної мотивації у військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом ($t = 1,98$; $p \leq 0,05$) можуть розглядатися як індикатор зростання напруженості мотиваційної регуляції, пов'язаної з уникненням небажаних наслідків або санкцій, що в післявоєнний період потенційно підвищує ризики психоемоційного виснаження. Виявлена статистично значуща різниця за інтегральним показником професійної мотивації ($t = 2,06$; $p \leq 0,05$) підтверджує, що інтенсивність бойового досвіду зумовлює специфічну конфігурацію мотиваційних ресурсів, які по-різному впливають на готовність військовослужбовців до

Таблиця 2

Порівняльний аналіз показників мотивації професійної діяльності військовослужбовців залежно від інтенсивності бойового досвіду

Показники мотивації	Група 1 (n = 44), M ± SD	Група 2 (n = 43), M ± SD	t	p
Внутрішня мотивація	18,94 ± 0,78	16,82 ± 0,81	2,11	0,05
Зовнішня позитивна мотивація	15,36 ± 0,75	16,98 ± 0,77	2,04	0,05
Зовнішня негативна мотивація	14,12 ± 0,80	12,47 ± 0,76	1,98	0,05
Інтегральний показник професійної мотивації	48,42 ± 1,26	46,27 ± 1,31	2,06	0,05

професійної реалізації, відновлення та ефективної післявоєнної адаптації.

Узагальнення результатів дослідження засвідчує, що інтенсивність бойового досвіду є системоутворювальним чинником, який визначає специфіку взаємозв'язку мотиваційних ресурсів і професійної життєстійкості військовослужбовців. Дані таблиці 1 свідчать про те, що військовослужбовці з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом характеризуються вищим інтегральним рівнем професійної життєстійкості та більш розвиненими регуляторними компонентами, що створює сприятливі передумови для відновлення психологічної рівноваги та соціально-професійної реінтеграції в післявоєнний період. Водночас у групі з інтенсивним бойовим досвідом актуалізуються мотиваційні та мобілізаційні складники життєстійкості, які забезпечують ефективне функціонування в екстремальних умовах, проте можуть супроводжуватися підвищеним ризиком виснаження за відсутності адекватної психологічної підтримки після завершення бойових дій.

Результати, представлені в таблиці 2, доповнюють ці висновки, вказуючи на відмінності у структурі мотивації професійної діяльності залежно від інтенсивності бойового досвіду. Для військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом характерне домінування внутрішньої мотивації, що відображає смислову включеність у професійну діяльність та орієнтацію на внутрішні цінності служби як ключовий ресурс витримання тривалого стресового навантаження. Натомість у респондентів з обмеженим бойовим досвідом більш вираженою є зовнішня позитивна мотивація, яка може відігравати адаптаційну роль у процесі переходу до мирних умов, підтримуючи професійну активність і готовність до подальшої реалізації поза контекстом безпосередньої бойової діяльності.

У сукупності отримані результати підтверджують, що мотивація та життєстійкість є взаємопов'язаними психологічними ресурсами, які по-різному організовуються залежно від інтенсивності бойового досвіду та визначають характер післявоєнної

адаптації військовослужбовців. Виявлені особливості обґрунтовують необхідність диференційованого психологічного супроводу, спрямованого на підтримання регуляторних ресурсів і профілактику виснаження у військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом, а також на зміцнення мотиваційної стабільності й професійної самореалізації осіб з менш інтенсивним бойовим навантаженням у післявоєнний період.

З огляду на виявлені відмінності в структурі професійної життєстійкості та мотивації професійної діяльності військовослужбовців залежно від інтенсивності бойового досвіду, доцільним є подальший аналіз характеру взаємозв'язків між цими психологічними ресурсами. З метою з'ясування того, як мотиваційні чинники пов'язані з окремими компонентами професійної життєстійкості та якою мірою ці взаємозв'язки можуть впливати на процеси післявоєнної адаптації, проведено кореляційний аналіз між відповідними показниками, результати якого представлено в таблиці 3.

Кореляційний аналіз засвідчив наявність системних взаємозв'язків між мотиваційними ресурсами та показниками професійної життєстійкості військовослужбовців. Установлено помірні позитивні кореляції між внутрішньою мотивацією та інтегральним рівнем професійної життєстійкості ($r = 0,48$; $p \leq 0,05$), а також між внутрішньою мотивацією і такими компонентами життєстійкості, як професійна включеність, сприйняття професійних викликів і професійна саморегуляція. Це свідчить про те, що смислова залученість у професійну діяльність є важливим психологічним ресурсом підтримання стійкості до стресу та ефективного функціонування в умовах бойового навантаження.

Водночас зовнішня позитивна мотивація виявила тісніший зв'язок із соціальним компонентом і професійною саморегуляцією, що підкреслює її роль у підтриманні адаптаційних можливостей і регуляції поведінки в процесі переходу до мирних умов діяльності. Негативні кореляції зовнішньої негативної мотивації з більшістю показників життєстійкості (r від $-0,26$ до $-0,41$; $p \leq 0,05$) вказують на

Таблиця 3

Кореляційний аналіз психологічних ресурсів мотивації та життєстійкості військовослужбовців

Показники життєстійкості	Внутрішня мотивація	Зовнішня позитивна мотивація	Зовнішня негативна мотивація	Інтегральна мотивація
Інтегральний рівень професійної життєстійкості	0,48*	0,42*	-0,31*	0,51*
Професійна включеність	0,46*	0,38*	-0,27*	0,44*
Професійний контроль	0,41*	0,29*	-0,34*	0,40*
Сприйняття професійних викликів	0,53*	0,21	-0,39*	0,47*
Емоційний компонент	0,32*	0,28*	-0,26*	0,35*
Мотиваційний компонент життєстійкості	0,58*	0,33*	-0,41*	0,55*
Соціальний компонент	0,29*	0,45*	-0,18	0,38*
Професійна саморегуляція	0,49*	0,47*	-0,36*	0,52*

її дезадаптаційний потенціал, особливо в контексті психоемоційного виснаження та ускладнення післявоєнної адаптації.

Загалом, виявлені кореляційні зв'язки підтверджують, що мотивація професійної діяльності та життєстійкість утворюють єдину систему психологічних ресурсів, конфігурація якої визначає ефективність професійного функціонування та успішність післявоєнної адаптації військовослужбовців.

Отримані результати дослідження підтверджують положення про те, що професійна життєстійкість і мотивація професійної діяльності є взаємопов'язаними психологічними ресурсами, конфігурація яких суттєво залежить від інтенсивності бойового досвіду військовослужбовців. Виявлені відмінності між групами свідчать не лише про кількісні розбіжності за окремими показниками, а й про якісно різні механізми психологічної адаптації до умов військової служби та післявоєнного періоду. Зокрема, більш високий інтегральний рівень професійної життєстійкості та розвинені регуляторні компоненти у військовослужбовців з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом можуть розглядатися як індикатори збереженого адаптаційного потенціалу, що полегшує процес реадaptaції до мирного життя, відновлення емоційної рівноваги та соціально-професійної інтеграції.

Водночас специфіка структури життєстійкості у військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом свідчить про домінування мотиваційно-мобілізаційних компонентів, які забезпечують ефективне функціонування в умовах тривалого бойового стресу. Підвищені показники сприйняття професійних викликів і внутрішньої мотивації в цій групі відображають активізацію внутрішніх смислових ресурсів, що дають змогу підтримувати професійну ефективність в екстремальних умовах. Водночас такі особливості можуть мати амбівалентний характер у післявоєнний період, оскільки за відсутності цілеспрямованої психологічної підтримки вони здатні трансформуватися в чинники психоемоційного виснаження, труднощі саморегуляції та ускладнення процесів адаптації до змінених умов життєдіяльності.

Результати кореляційного аналізу доповнюють ці висновки, демонструючи системні зв'язки між мотиваційними показниками та компонентами професійної життєстійкості. Позитивні кореляції між внутрішньою мотивацією, професійною включеністю, сприйняттям професійних викликів і професійною саморегуляцією підтверджують роль смислової залученості у формуванні стійкості до професійних і бойових стресорів. Водночас негативні зв'язки зовнішньої негативної мотивації з більшістю показників життєстійкості вказують на її потенційно дезадаптаційний вплив, особливо

в умовах переходу від бойової діяльності до мирного життя, коли мотиваційна регуляція, побудована на уникненні санкцій або страху помилок, може ускладнювати відновлення психологічної рівноваги.

Загалом, результати дослідження узгоджуються із сучасними уявленнями про життєстійкість як інтегративний психологічний ресурс, що формується у взаємодії мотиваційних, емоційних і регуляторних компонентів та відіграє ключову роль у процесах післявоєнної адаптації. Виявлені закономірності підкреслюють доцільність диференційованого підходу до психологічного супроводу військовослужбовців, спрямованого, з одного боку, на підтримання й відновлення регуляторних ресурсів в осіб з інтенсивним бойовим досвідом, а з іншого – на зміцнення мотиваційної стабільності та професійної самореалізації військовослужбовців з менш інтенсивним бойовим навантаженням у післявоєнний період.

Висновки. Подані результати дослідження дають змогу дійти висновку, що професійна життєстійкість і мотивація професійної діяльності військовослужбовців утворюють взаємопов'язану систему психологічних ресурсів, структура якої істотно залежить від інтенсивності бойового досвіду. Військовослужбовці з обмеженим або епізодичним бойовим досвідом характеризуються більш збереженим адаптаційним потенціалом, що проявляється у вищому інтегральному рівні професійної життєстійкості та розвиненій здатності до саморегуляції, створюючи сприятливі передумови для ефективної післявоєнної реадaptaції та соціально-професійної інтеграції.

Водночас для військовослужбовців з інтенсивним бойовим досвідом характерна актуалізація внутрішньої мотивації та орієнтація на прийняття професійних викликів як провідних мобілізаційних механізмів, що забезпечують функціонування в умовах тривалого бойового стресу. У післявоєнний період така структура мотиваційних ресурсів може мати амбівалентний характер, оскільки за відсутності цілеспрямованого психологічного супроводу підвищується ризик психоемоційного виснаження та ускладнення процесів адаптації до мирних умов життя.

Кореляційний аналіз підтвердив системний характер взаємозв'язків між мотиваційними показниками та компонентами професійної життєстійкості, засвідчивши важливу роль внутрішньої мотивації, професійної включеності та саморегуляції в підтриманні психологічної стійкості та адаптаційних можливостей військовослужбовців. Загалом, отримані результати обґрунтовують необхідність диференційованого підходу до психологічного супроводу та реабілітації в післявоєнний період з урахуванням інтенсивності бойового досвіду та індивідуальної структури психологічних ресурсів особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блінов О.А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ : Талком, 2016. 246 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051503.pdf>
2. Вахоцька І., Шестопалова М. Загальнометодологічні та організаційно-методичні підходи до розробки тренінгу із розвитку стресостійкості в учасників бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України*. 2020. Вип. 54. С. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-54-1-51-57>
3. Данилюк І., Предко В., Трайно Р. Характеристика основних структурних проявів життєстійкості особистості в умовах війни. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2023. Вип. 51. С. 46–52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-8437.51.2023-1.6>
4. Кокун О.М. Діагностика професійної життєстійкості та психофізіологічної стійкості : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 58 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739679/1/Метод_рек_Кокун.pdf
5. Кокун О.М., Клочков В.В., Мороз В.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. Київ – Одеса : Фенікс, 2022. 128 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731412/1/Посібник_.pdf
6. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Герасименко М.В., Ткаченко В.В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу : методичний посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ. 2012. 433 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/11156/1/Діагностика%20лідер_якостей.pdf
7. Лазос Г.П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Том 3: Консультативна психологія і психотерапія*. 2018. Вип. 14. С. 26–64. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716873/1/Lazos_APP_V3N14_2018.pdf
8. Спіріна Т., Дуля А., Боброва О. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. Вип. 1. С. 157–162. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.21>
9. Цимбалюк М., Жигайло Н. Психологічна адаптація до цивільного життя демобілізованих з лав ЗСУ та інших військових формувань. *Вісник Львівського університету*. 2023. Вип. 16. С. 46–55. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.7>
10. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ : Талком. 2021. 319 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727629/2/Монографія_Чиханцова.pdf
11. Bartone P.T., Homish G.H. Influence of hardiness, avoidance coping, and combat exposure on depression in returning war veterans: A moderated mediation study. *Journal of Affective Disorders*. 2020. № 265. P. 511–518. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.01.127>
12. Maddi, S. R. Relevance of hardiness assessment and training to the military context. *Military Psychology*. 2007. № 19(1). P. 61–70. DOI: <https://doi.org/10.1080/08995600701323301>
13. Morin R. The Difficult Transition from Military to Civilian Life. Pew Research Center. Retrieved from. URL: <https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/3/2011/12/The-Difficult-Transition-from-Military-to-Civilian-Life.pdf>
14. Nash W.P. Combat/operational stress adaptations and injuries. In: *Combat stress injuries: theory, research, and management* (eds Figley CR, Nash WP). P. 33–63. New York, NY: Routledge. 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/283636581_Combat_Stress_Injury_Theory_Research_and_Management
15. Tedeschi R.G., Calhoun L.G. The posttraumatic growth inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*. 1996. Vol. 9. P. 455–471. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8827649/>

Дата першого надходження статті до видання: 16.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.04.2026